

Murat BOYACI
Özlem YILDIZ

¹Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi
Bölümü C Blok, 35100 Bornova, İzmir
e-posta: ozlem.arslan@ege.edu.tr

Türkiye’de Yayım ve Cinsiyet

Extension and gender in Turkey

Alınış (Received): 26.04.2012

Kabul tarihi (Accepted): 30.10.2012

Anahtar Sözcükler:

Tarımsal Yayım, Kadın Yayım, Cinsiyet

Key Words:

Agricultural Extension, Female Extension
Agent, Gender

ÖZET

Tarımsal üretimde kadınlar önemli roller üstlenmektedir. Araştırmalar, tarımsal yayım faaliyetlerinin büyük bir kısmının erkek yayımcılar tarafından ve erkek çiftçilere yönelik olduğunu göstermektedir. Çalışmada Türkiye genelinde yürütülen iki araştırmada 1102 yayımcıdan derlenen veriler kullanılarak yayım etkinliklerinde cinsiyete göre farklılıklar incelenmiştir. Bulgulara göre, kadın yayımcıların eğitim düzeyleri daha yüksek olup, mesailerinde çiftçi eğitimine daha fazla zaman ayırmakta ve kadın çiftçilerle daha fazla iletişim kurmaktadırlar. Kadın yayımcılar verim ve üretim artışı yanında kalite iyileştirmeye yönelik çaba sarf etmektedirler. Yayım kuruluşlarında kadın yayımcıların sayılarının ve sorumluluklarının artırılması kadın çiftçilere yönelik yayım etkinliklerini ve kırsal kadının kalkınma çabalarına katılımlarını da teşvik edecektir.

ABSTRACT

Women undertake important roles in agricultural production. Researches show that extension services are predominantly conducted by the male extension agents and mostly directed towards the male farmers. In this study, the differences of extension activities according to the gender have been investigated by using the data gathered from 1102 extension agents in two researches which were carried out in Turkey. According to the findings, female extension agents have higher educational levels, spend more time for farmer training, and more frequently communicate with women farmers than their male colleagues. The female extension agents have efforts on improving the crop quality in addition to the yield and production increases. As a result of increasing on the numbers of female and their responsibilities in extension services will also encourage the activities towards female farmers and woman participation in rural development efforts.

GİRİŞ

Tarımda ve ekonomide kadının etkinliği giderek artmıştır. Kırsal kesimde işletme yöneticiliği, tarım işçiliği ve annelik gibi roller üstlenen kadınlara ulaşılmasında kadın yayımcıların işlevi büyüktür. Ancak, gerek kadın yayımcılarının sayılarının azlığı gerekse erkek çiftçilere odaklanan yayım etkinlikleri kalkınma çalışmalarında kadınları göz ardı etmektedir. Tarımsal yayım; kırsal kesimde yaşayanların yaşam kalitelerinin yükseltilmesinde yararlı bilgi ve teknolojileri iletme ve kullanımı için gerekli tutum ve becerileri kazanmalarını amaçlayan yetişkin eğitimidir

(Ceylan, 2010). Dünya’da 90’lı yıllarda yayımcıların %94’ü erkek olup, yayım etkinliklerinin %95’i erkek çiftçilere yöneliktir (Dunn, 1995; FAO, 1993). Afrika, Asya ve Latin Amerika’daki yayım programlarında kadın yayımcıların etkisi ile kadın çiftçilerin yayım çalışmalarına katılımının arttığı saptanmıştır (FAO, 1993). Kadınların tarımsal yayım hizmetlerine erişimlerinin artırılması için kadın yayımcının eğitilmesi ve istihdam edilmesi gerekli görülmektedir (Lahai et al., 1999). Aynı yörede farklı zaman dilimlerini karşılaştıran bir çalışmada, kadın yayımcıların sayılarının ve etkinliklerinin son yıllarda arttığı saptanmıştır (Boyacı ve Yıldız, 2011).

Çalışmada, yayım etkinliklerinde cinsiyete göre farklılıkların olup olmadığı incelenmiş ve kadınların kalkınma çabalarına daha fazla katılımının sağlanabilmesi için önerilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada kadın yayımcıların bazı kişisel özellikleri, hedef çiftçi grupları, yayım etkinliklerini planlama eğilimleri ve ayırdıkları zaman, mesleki memnuniyet gibi konular incelenmiş ve erkek yayımcılar ile karşılaştırılmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Türkiye'deki farklı coğrafik bölgelerdeki illerin kamu yayım kuruluşlarının farklı birimlerinde görevli ve çiftçi eğitimi ile ilgili elemanlar kapsama alınmıştır. Kamu yayım örgütlerinde 657 sayılı kanuna tabi (kamu) yayımcıları ve kanunun 4/b maddesi kapsamında çalışan (sözleşmeli) yayımcıları kapsayan çalışmada Türkiye genelinde posta surveyi ve yüz yüze görüşmelerle yürütülen iki araştırmadaki (Boyacı, 2007; Boyacı ve Yıldız, 2007), toplam 1102 yayımcıdan (Türkiye'deki kamu yayımcılarının %9'u) derlenen veriler kullanılmıştır. Anketlere 72 ilde görev yapan yayımcılar yanıt vermişlerdir.

Çalışmada beşli likert ölçeği, yüzdeler, ortalamalar yanında, Khi Kare Testi, Mann Withney U Testi kullanılmıştır. Likert ölçeğinde 1 çok zayıf, 2 zayıf, 3 orta, 4 iyi ve 5 pekiyi olarak tanımlanmıştır.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Yayımcıların Bazı Kişisel Özellikleri

Yayımcıların ortalama yaşı genelde 34 olup, kadınların 32, erkeklerin 35 'tir. Türkiye'de kadın yayımcılar daha gençtir (Çizelge 1).

Çizelge 1: Cinsiyete göre yayımcı yaşı (Mann Whitney U Testi)

Table 1: Age of the extensionist by gender (Mann Whitney U T.)

Gruplar	Sayı	Sıra ortalaması	Mann Whitney U değeri	Z değeri	P değeri
Erkek	801	585.23	87925.0***	-6.439	0.000
Bayan	294	446.56			

*** $\alpha < 0.01$ anlamlı

Yayımcıların yabancı dil becerileri orta düzeydedir. Kadınların lisansüstü eğitim oranı erkeklere göre yüksektir (

Çizelge 2).

Bölgelere göre yayımcıların cinsiyetleri anlamlı olup, kadın yayımcıların sayıları bazı bölgelerde fazladır. Çalışmaya katılan kadın yayımcıların sayısı en çok Ege Bölgesi'nde olup, bunu Karadeniz ve Marmara Bölgeleri izlemektedir. Görüşülen yayımcılardan 296'sı kadındır. İki kadın yayımcı çalıştığı bölge ile ilgili bilgi vermemiştir (Çizelge 3).

Çizelge 2: Cinsiyetlerine göre yayımcıların lisansüstü eğitim alma durumu (Khi Kare Testi)

Table 2: Graduate levels of extensionists by gender (Chi Square Test)

Lisansüstü Eğitim	Erkek		Kadın		Khi kare değeri	Serbestlik derecesi	P değeri
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde			
Yok	704	87.3	231	78.0	14.577***	1	0.000
Var	102	12.7	65	22.0			

*** $\alpha < 0.01$ anlamlı

Çizelge 3: Bölgelere göre yayımcıların cinsiyetleri (Khi Kare Testi)

Table 3: Gender of extensionists according to the regions (Chi Square Test)

Bölgeler	Erkek		Kadın		Khi kare değeri	Serbestlik derecesi	P değeri
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde			
Marmara	103	12.8	43	14.6	23.706***	6	0.000
Ege	142	17.6	80	27.2			
Akdeniz	57	7.1	26	8.8			
İç Anadolu	127	15.8	31	10.5			
Karadeniz	183	22.7	53	18.0			
Doğu Anadolu	72	8.9	33	11.2			
Güneydoğu Anadolu	122	15.1	28	9.5			
Toplam	806	100.0	294	100.0			

*** $\alpha < 0.01$ anlamlı

Kadın yayımcıların %54,4'ü kamuda sözleşmeli, %80,0'i ziraat mühendisi, %9,5'i veteriner hekimdir (Çizelge 4). Yayımcıların çiftçilik deneyimleri cinsiyete göre anlamlı olup, erkeklerin %73,9'unun, kadınların da %42,9'unun çiftçilik deneyimleri vardır (Çizelge 5).

Mesleki memnuniyet iş yaşamında başarıyı etkileyen önemli bir unsurdur (Marcotte, 1988). Erkek yayımcılar kadınlara göre işlerinden daha fazla memnundurlar (Çizelge 6).

Yayım Etkinlikleri

Programlar, yayım etkinliklerine, yöneticilerin yayımcıları değerlendirmesine ve diğer kuruluşlarla koordinasyona yardımcı olmaktadır (Oakley and Garforth, 1992). Araştırmada program hazırlama eğilimi kadınlarda daha yüksektir. Mesailerinde çiftçi eğitimine ayırdıkları zaman kadınlarda daha fazla olup, kadın yayımcılar mesailerinin %51,5'ini yayıma ayırmaktadırlar (Çizelge 7)

Çizelge 4: Cinsiyete göre yayım elemanlarının nitelikleri

Table 4: The qualifications of extensionists according to the gender

Yayımcılar	Erkek		Kadın		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Kamu Yayımcısı	401	49.8	135	45.6	536	48.6
Sözleşmeli Yayımcı	405	50.2	161	54.4	566	51.4
Toplam	806	100.0	296	100.0	1102	100.0
Ziraat Mühendisi	528	65.8	236	80.0	764	69.6
Veteriner Hekim	110	13.7	28	9.5	138	12.6
Diğer	164	20.4	31	10.5	195	17.8
Toplam	802	100.0	295	100.0	1097	100.0

Çizelge 5: Yayımcıların cinsiyete göre çiftçilik deneyimi (Khi Kare Testi)

Table 5: Farming experience of extensionists according to the gender (Chi Square Test)

Çiftçilik Deneyimi	Erkek		Kadın		Khi kare değeri	Serbestlik derecesi	P değeri
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde			
Yok	210	26.1	169	57.1	92.443***	1	0.000
Var	596	73.9	127	42.9			

*** $\alpha < 0.01$ anlamlı

Çizelge 6: Yayımcılarda cinsiyete göre mesleki memnuniyet (Mann Whitney U Testi)

Table 6: Job satisfaction of extensionists according to the gender (Mann Whitney U Test)

Mesleki Memnuniyet	Gruplar	Sayı	Sıra ortalaması	Mann Whitney U değeri	Z değeri	P değeri
	Erkek	Sayı	Sıra ortalaması			
Mesleki Memnuniyet	Erkek	805	565.11	107781.0**	-2.512	0.012
	Bayan	296	512.63			

** $\alpha < 0.05$ anlamlı

Çizelge 7: Cinsiyete göre yayımda program planlama ve zaman ayırma eğilimleri (Mann Whitney U Testi)

Table 7: Time allocation and program planning tendencies in extension according to the gender (Mann Whitney U Test)

Yayım Programı Hazırlama Eğilimi	Gruplar	Sayı	Sıra ortalaması	Mann Whitney U değeri	Z değeri	P değeri
	Erkek	Sayı	Sıra ortalaması			
Yayım Programı Hazırlama Eğilimi	Erkek	766	498.12	87798.500***	-3.489	0.000
	Kadın	266	569.43			
Çiftçi Eğitimine Ayırılan Zaman	Erkek	725	479.66	84577.500*	-1.764	.078
	Bayan	252	515.88			

*** $\alpha < 0.01$ anlamlı

* $\alpha < 0.1$ anlamlı

İşletme/çiftçi ziyaretlerinin sayısı yayım örgütlerinin performans ölçümlerinde kullanılan ölçütlerdendir (Expere, 1974). Kadın ve erkek yayımcıların hizmet verdikleri ürün sayısı ve bir ay

içerisinde yaptıkları işletme ziyareti sayıları Çizelge 8'de sunulmuştur. Yayımcılar ortalama altı farklı üründen sorumludur ve ayda 16 kez çiftçi ziyareti yapmaktadırlar. Özellikle fazla sayıdaki üründen

sorumluluk, Türkiye'deki polikültür tarımın sonucudur ve uzmanlaşma konusunda bazı olumsuzluklara yol açabilmektedir.

Kadın yayımcılar genellikle 40 yaşından yaşlı üreticilerle daha çok iletişim kurmaktadır (Çizelge 9). Yapılan bazı çalışmalara göre, çiftçilerin, kendileriyle aynı cinsiyetteki yayımcılarla çalışma eğilimi yüksektir (Lahai et al., 1999; Truit, 1999). Kadın çiftçiler kadın yayımcıları tercih etmelerinde eşlerinden olumsuz tepki al-mamak gibi kültürel sebepler de etkili görülmektedir (Truit, 1999). Yayımcıların cinsiyetlerine göre hedef çiftçi/işletme grupları anlamlıdır. Yayımdaki üretim ve verim artışına odaklı yaklaşımlar

sonucu her iki yayımcı grubunda da büyük çiftçiler öncelikli hedef gruptur.

Ayrıca, kadın yayımcılar erkek yayımcılara göre kadın çiftçilerle daha fazla; orta büyük çiftçilerle ise daha az işbirliği yapmaktadırlar (Çizelge 10).

Çizelge 8: Yayımcıların sorumlu oldukları ürünlerin ve işletme ziyaretlerinin sayıları

Table 8: The numbers of farm visits and served crops of extension agents

	Kadın	Erkek	Türkiye Ortalaması
Hizmet verdikleri başlıca ürün sayısı	5.44	5.97	5.83
Bir ayda yaptıkları çiftçi ziyareti sayısı	16.27	16.05	16.08

Çizelge 9: Cinsiyete göre görüşülen çiftçi yaş grupları (Mann Whitney U Testi)

Table 9: Age groups of the served farmers by gender of extension agents (Mann Whitney U Test)

Çiftçi yaş grupları	Cinsiyet	Sayı	Sıra ortalaması	Mann Whitney U değeri	Z değeri	P değeri
40 yaş ve genç (%)	Erkek	738	513.59	84806500***	-2.717	0.007
	Kadın	259	457.44			
40 ve üzeri (%)	Erkek	750	495.15	89738000**	-2.104	0.035
	Kadın	262	538.99			

*** $\alpha < 0.01$ anlamlı ** $\alpha < 0.05$ anlamlı

Çizelge 10: Yayımcıların cinsiyetlerine göre hedef çiftçi grupları (Khi Kare Testi)

Table 10: Target groups of farmers according to the gender of extensionists (Chi Square Test)

Çiftçi Grupları	Erkek		Kadın		Khi kare değeri	Serbestlik derecesi	P değeri
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde			
Büyük	243	33.1	81	32.0	89.378***	4	0.000
Orta Büyük	285	38.8	61	24.1			
Küçük	159	21.6	51	20.2			
Yoksul	26	3.5	8	3.2			
Kadın	22	3.0	52	20.6			

*** $\alpha < 0.01$ anlamlı

Yayımcıların Öncelikli Hedefleri

Yayım çalışmaları yerel koşullara ve ülke önceliklerine göre şekillenmektedir. Türkiye'de geçmişte uygulanan Geleneksel Yayım ve Eğitim-Ziyaret Yaklaşımlarının (Axinn, 1988) etkisi ile öncelikli hedefler üretim ve verim artışı olmuştur. Araştırmada da kadın ve erkek yayımcıların üretim ve verim artışı öncelikli çalışma konularıdır. Bununla birlikte kadın yayımcılar kalite iyileştirme ve çevre koruma konularına erkeklere göre daha fazla yer vermektedirler (Çizelge 11).

Yayımda kullanılan araç ve yöntemler cinsiyete göre anlamlıdır. Bireysel görüşme, çiftçi toplantısı ve büro ziyaretleri yayımcıların yaygın kullandıkları yöntemler olup, erkekler çiftçilerle kahvede ve telefonla daha sık görüşmektedirler (

Çizelge 12). Bazı yörelerde sosyokültürel sebeplerle kadın yayımcıların çiftçilerle kahvehane de pek görüşmedikleri saptanmıştır.

Yayımda kullanılan yaklaşımlar bilgi sisteminin gelişmişlik düzeyinin de bir göstergesidir. Tarımsal yayımda 90'lı yıllarda çiftçilerin sorgulayıp, analiz etmesini sağlayan yaklaşımlar gündeme gelmiştir (Rogers, 1993; Chambers, 1994). Yayımdaki gelişmeler çiftçinin sadece söyleneni yapması, sorunun belirlenip çözümünün getirilmesi ve sorunların ve çözümlerinin çiftçilerle birlikte belirlenmesi şeklinde gruplandırılabilir. Sorun belirleme ve çözme yaklaşımı cinsiyete göre anlamlı olup, erkek yayımcılarda sorunların ve çözümlerinin çiftçilerle birlikte belirlenme eğilimi daha etkilidir (

Çizelge 13).

Çizelge 11: Cinsiyete göre yayım hedefleri (Khi Kare Testi)

Table 11: Priority of extension objectives according to the gender (Chi Square Test)

Hedefler	Erkek		Kadın		Khi kare değeri	Serbestlik derecesi	P değeri
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde			
Verim/üretim	510	67.2	143	53.6			
Maliyet	56	7.4	13	4.9			
Kalite iyileştirme	56	7.4	58	21.7			
Yeni ürün/üretim	50	6.6	16	6.0	52.680***	6	0.000
Çevre koruma	20	2.6	16	6.0			
Pazarlama	18	2.4	9	3.4			
Örgütlenme	49	6.5	12	4.5			

*** $\alpha < 0.01$ anlamlı

Çizelge 12: Cinsiyete göre yayımda kullanılan araç ve yöntemler (Mann Whitney U Testi)

Table 12: Employed aids and methods in extension according to the gender (Mann Whitney U Test)

Yayım araç ve yöntemleri	Cinsiyet	Sayı	Sıra ortalaması	Mann Whitney U değeri	Z değeri	P değeri
Kahvede görüşme	Erkek	805	569.24	102848.5***	-3.474	.001
	Kadın	294	497.32			
Telefon	Erkek	805	559.27	110876.0*	-1.798	.072
	Kadın	294	524.63			
Cep telefonu	Erkek	805	566.54	105022.0***	-3.242	.001
	Kadın	294	504.72			

*** $\alpha < 0.01$ anlamlı * $\alpha < 0.1$ anlamlı

Çizelge 13: Cinsiyete göre çiftçi problemlerinin belirlenmesinde kullanılan yaklaşımlar (Khi Kare Testi)

Table 13: Employed approaches for designating farmers' problems by the gender (Chi Square Test)

Çiftçi sorunlarını belirleme yaklaşımları	Erkek		Kadın		Khi kare değeri	Serbestlik derecesi	P değeri
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde			
Sorunu ve çözümünü ben belirlerim (söyleneni yapar)	88	11.86	24	9.27			
Çiftçi söyler ben çözüm getiririm	173	23.32	75	28.96	9.264**	3	0.026
Sorunu çiftçilerle birlikte belirler, ben çözüm getiririm	290	39.08	113	43.63			
Sorunu ve çözümü çiftçilerle birlikte belirleriz	191	25.74	47	18.15			

** $\alpha < 0.05$ anlamlı

Yayım Çalışmalarında Karşılaşılan Sorunlar

Farklı ülkelerdeki yayım örgütlerinin en önemli sorunları uygun teknolojinin yokluğu, iletişim problemleri, hizmet içi eğitimin yetersizliği, ulaşım, alet-ekipman, yayım araç-gereçlerinin yetersizlikleri ve kurumsal problemler şeklinde belirtilmektedir (Sigman and Swanson, 1993).

Türkiye’de yayım çalışmalarında karşılaşılan sorunlar cinsiyete göre anlamlıdır. İlk üç sorun düşük ücret, özlük hakları, yetki ve sorumluluğun denk olmayışıdır (Çizelge 14).). Erkek yayımcılarda ücret düşüklüğü kadınlara göre daha büyük sorundur. Yayım araç gereçlerinin eksikliği ve diğer aktörlerle yetersiz işbirliği ise kadınlarda daha önemli sorunlardır.

Çizelge 14: Cinsiyete göre yayım çalışmalarında karşılaşılan sorunlar (Khi kare testi)

Table 14: Problems encountered in extension works by gender (Chi Square Test)

Sorunlar	Erkek		Kadın		Khi kare değeri	Serbestlik derecesi	P değeri
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde			
Düşük ücret	316	44,1	83	33,0			
Özlük hakları	180	25,1	65	25,9			
Yetki-sorumluluk denk değil	104	14,5	46	18,3			
Düzenli hizmet içi eğitimin yokluğu	39	5,5	16	6,4	19,344**	10	0.036
Ulaşım	21	2,9	10	4,0			
Yayım araç-gereçlerinin yetersizliği	20	2,8	13	5,2			
Diğer aktörlerle yetersiz işbirliği	13	1,8	8	3,2			
Büro donanımının yetersizliği	10	1,4	5	2,0			
Bilişim teknolojilerinin yokluğu	6	0,9	1	0,4			
Bilişim teknolojilerinin pahalılığı	6	0,9	1	0,4			
Diğer	1	0,1	3	1,2			

** $\alpha < 0.05$ anlamlı

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kadınların tarımsal üretimdeki ve kırsal kesimdeki rolleri nedeni ile kadın yayımcıların işlevlerinin artması kırsal kalkınmada büyük önem taşımaktadır. Bu araştırmada kadın yayımcıların bazı kişisel özellikleri ve yayım etkinlikleri incelenerek, erkek meslektaşları ile karşılaştırılmış, yayım çalışmalarında kadının rolünün artırılmasına yönelik bazı öneriler geliştirilmiştir.

Bulgulara göre; yayım örgütlerinde kadın yayımcıların sayıları düşüktür. Ancak son yıllarda özellikle sözleşmeli personel alımları ile kadın yayımcıların sayısının artma eğiliminde olduğu söylenebilir. İstihdam edilen yayımcıların cinsiyeti coğrafik bölgelere göre farklıdır.

Kadın yayımcılar erkek meslektaşlarına göre daha genç, daha eğitimlidirler. Kadın yayımcıların çiftçilik deneyimleri ise daha azdır.

Kadın yayımcıların işlerinden memnun olma düzeyleri erkeklere göre düşüktür.

Kadın yayımcıların program hazırlama eğilimleri yüksek olup, daha sistemli çalıştıkları söylenebilir.

Kadınlar erkeklere göre mesailerinde yayıma daha fazla zaman ayırmaktadırlar. Kadın yayımcılar kadın çiftçilerle daha çok iletişim kurmaktadır. Kadın yayımcılarda kalite iyileştirme, erkeklerde ise maliyeti düşürme öne çıkan diğer yayım hedefleri olarak belirlenmiştir (Çizelge 15).

Sosyokültürel sebeplerle kadın çiftçilerin kadın yayımcılarla daha iyi iletişim kurabileceği bilinmektedir. Kadın yayımcıların kadın çiftçilere veya kadınların yaptıkları tarımsal faaliyetlere yönelik çalışmalarda olumlu katkı yapacağı açıktır. Geçmişte

unutulan veya dışlanan kadın çiftçiler kadın yayımcıların istihdam edilmesi sonucu kalkınma sürecine daha fazla katılabilmektedirler.

Kadın yayımcıların yayım ve kalkınma çabalarında etkin roller üstlenebilmesi kırsal kesimdeki kadınların da kalkınma sürecine aktif katılımını beraberinde getirecektir. Kadın yayımcıların rollerinin artırılması amacı ile aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

- Yayım çalışmaları kadınların kırsal kesimde gösterdiği etkinlikler dikkate alınarak hazırlanmalı ve kadın yayımcılara bu etkinliklerde daha fazla roller verilmelidir.
- Kadın yayımcılara verilen hizmet içi eğitim çalışmalarında konular çeşitlendirilmelidir. Teknik konular yanında, kadın sağlığı, beslenme, aile içi iletişim gibi sosyal konularda da eğitim ve hedefler tanımlanmalıdır. Kadın yayımcıların bu konulardaki bilgi ve becerilerinin artması, kırsal kesimdeki kadınların yayım çalışmalarına ilgisini de arttıracaktır.
- Kadın yayımcıların katılımcı yöntemlerde beceri kazanması kadın çiftçilerin yayım çalışmalarına daha aktif katılmaları yanında kadın çiftçilerin özgüvenlerinin artışına da yardımcı olacaktır.
- Yayımcıların bürokratik iş yüklerinin azaltılması ve daha sık araziye çıkmaları kırsal kesimle güçlü işbirliği sağlayacaktır.
- Kırsal kesimde kadınlara ve kadınların etkinliklerine yönelik çalışan araştırmacılar, sivil toplum kuruluşları, yayımcılar gibi farklı kesimleri bir araya getiren bir platformun oluşturulması kadınların kalkınma çabalarına katılımı, işbirliği ve sürdürülebilirliği için yararlı görülmektedir.

Çizelge 15: Kadın ve erkek yayımcılar arasındaki bazı farklılıklar

Table 15: Some differences between female and male extension agents

Değişkenler	Kadın	Erkek
Yayımcılar içindeki payı	%26,9	%73,1
Yaş ortalaması	Daha düşük	Daha yüksek
Lisansüstü eğitim alma durumları	Yüksek	Daha düşük
Bölgedeki en yüksek sayıları	Ege Bölgesi	Karadeniz
Çiftçilik deneyimi	Daha az	Yüksek
Mesleki memnuniyet	Daha düşük	Yüksek
Program hazırlama	Yüksek	Daha düşük
Mesaide yayımın payı	Yüksek	Daha düşük
İletişim kurulan çiftçiler	Yaşlı	Genç
Hedef çiftçi grubu	Kadınlar	Büyük çiftçiler
Hedef	Kalite	Maliyet
Katılımcılık	Sorun belirlemede	Sorun belirleme ve çözüm geliştirmede

Bu çalışmanın verileri, "Türkiye'de Bilişim ve İletişim Teknolojilerinin Tarımsal Yayımında Kullanımı ve Geliştirilmesi Üzerine Bir Araştırma" (TÜBİTAK Proje No:104O130) ve "Türkiye'de Tarım Danışmanlığı Modelinin İşleyişi Üzerine Bir Araştırma" (E.Ü. Bilimsel Araştırma Projesi 2005-ZRF-020) projelerinden sağlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Axinn, G., 1988. Guide on Alternative Extension Approaches, FAO, Rome, Italy, 148p.
- Boyacı, M., Yıldız, Ö., 2011. What changed in public extension in the last decade? The Case of Manisa Province in Turkey, African Journal of Agricultural Research, Vol 6(11)
- Ceylan, İ.C., 2010. Tarımsal Yayım ve İletişim Ders Notları, www.agri.ankara.edu.tr/economy/1182_TYI_DERS_NOTU.doc, Erişim: 02.04.2012.
- Chambers, R., 1994. Challenging the Professions, Frontiers For Rural Development, Intermediate Technology Publications, 143p.
- Dunn, K., 1995. The busiest people in the world. Ceres, 27(4): 48-52.
- Expere, J.A., 1974. A Comparative Study of Job Performance Under Two Approaches to Agricultural Extension Organization, Land Tenure Centre, Research Paper (61), USA, 62p.
- FAO, 1993. Agricultural Extension and Farm Women in the 1980s, Rome.
- Lahai, B. A. N., Godley, P., Jones, G. E., 1999. The gender of the extension agent and farmers' Access to and participation in agricultural extension in Nigeria, The Journal of Agricultural Education and Extension, 6:4, 223-233.
- Marcotte, P., 1988. Organizational behavior factors: a brief synopsis of leadership motivation and conflict management, Human Resource Management in National Agricultural Research, ISNAR, Report of Workshop, The Netherlands, 168-182pp.
- Oakley, P., Garforth, C., 1992. Guide to Extension Training, FAO Training Series No:11, Rome Italy, 144p.
- Rogers, A., 1993. Third generation extension towards and alternative model, Extension Bulletin (3), The University of Reading, Reading, UK.
- Sigman, A. and Swanson, B.E., 1993. Utilization of technology: the corner stone of agricultural development policy and programmes, Agricultural Extension A Reference Manual, Second Edition, FAO, Rome, Italy. 227-231pp.
- Truit, G. A., 1999. Female agricultural extension agents in El Salvador and Honduras: do they have an impact, Training for agricultural and rural development 1997-98, Ed: Loy Van Crowder, FAO, Rome, Italy.